

Jernej Mlekuž, *ABCČ migracij* Založba ZRC SAZU, Ljubljana, 2021

Abcč migracij, besedilo z veliko izredno močnimi točkami, želi biti slovar in nekakšen poljudni »uvodnik« za nepodučenega bralca. Pri tem opravi sijajno delo. Gesla so koncizna in neduhamorna. Je dostopno v najboljšem smislu – ko rečenica postane prezapletena, avtor vedro in glasno naznani svoje nezadovoljstvo; tudi njemu se (kot verjetno tudi bralcu) nemarno zafeceljajo možgani, ko zasliši besedno zvezo »pozitiven migracijski saldo« ali »diskurzivni post-prizmatični zasuk«. Obenem pa je skrajno previden, da ne bi iz »poljudnosti« nenamerno odtaval v temnosivo goščo trivialnega. Svojo pozicijo sprti obelodani. Vsako geslo ima celovit smisel, obenem pa avtor z zavidljivo lahkotnostjo preskakuje med sodobnostjo, zgodovino in prihodnostjo; med gesli in med pomenskimi sklopi. In tako bralčeva glava hvaležno sledi Indijancem, ki – pred 20.000 leti – iz Azije čez Beringov preliv sopihajo v svojo novo domovino. Sledi Kolumbu, ki v »novi svet« prinese sebe, svojo posadko, bakterije in silovite družbene spremembe. Sledi krompirju, ki prinaša izobilje; manku krompirja, ki prinaša pogubo in množično izseljevanje iz Irske. Bralec si živo (ampak res živo) predstavlja svoje bradate, hudo neurejene prednike, ki med 6. in 7. stoletjem iz Zakarpatja capljajo na zahod. Možgane mu lahkotno odnese v čase, ko se Avstrijci cmarijo v mineštri »številnih ljudstev s srbečimi petami«, in v poznejše čase, ko fevdalna gospoda iz nemških dežel v različne dele dežele svoje podložnike razpošilja »kot svinjske pršute«.

Bralec si prav tako lahko z (turobnim) užitkom predstavlja prihodnost, ko bodo migracije iz Pandorine skrinjice spustile roj (še nepoznanih) zločesti. Edina točka, kjer avtorju zmanjka, je sedanost – vse skupaj izpade kot nekakšen neposrečen evfemizem. Vojno, preganjanje in leteče bombe avtor imenuje kar »norije morije«. Begunstvo se zelo lahkotno izmenjuje z »ilegalnimi migranti«, nesrečneži, ki prihajajo v roke »varuhov reda«. Avtor uporabi manever »predstavimo-vse-perspektive« – na eni strani imamo ljudi, ki na prvo mesto postavljajo državno varnost, na drugi strani ljudi, ki goreče zagovarjajo pravice migrantov; razprava je prevročča, da bi jo lahko odprli in razrešili v enem »abcčedniku«.

Verjetno je na tej točki preudarno, da kot avtorica pričujočega besedila omenim svoj položaj – recenzijo pišem med terenskim raziskovalnim delom v Bihaću. Na območju »akutnih migracij« in vseh »zelo-sedanjih zločesti«, ki se vijejo iz skrinjice, imenovane EU, so vsakršni evfemizmi odveč. Državna varnost v tem primeru pomeni trdnjavo Evropo, ki z neskončno (finančno, kadrovska, fizično, tehnološko) silo preprečuje ljudem nadaljnjo pot. Pravice migrantov v tem omejenem kontekstu pomenijo – bolj ali manj le to – da lahko v reki Uni operejo obleke, pojedjo kakšen (naprosjačen) sendvič in upajo na noč brez rasističnega napada.

Seveda ne vem, kaj bi bilo bolje od – toge – nevtralnosti. Vsekakor ne bi bilo smotno, da bi avtor zavzel pravičniško držo. V razmerju do realnosti svoje delo v bistvu opravi zgledno – predstavi reči, ki so. Verjetno je realnost sama tista, ki prej kliče po aktivističnem pamfletu kot po slovarju.

Pomembna kvaliteta besedila je, da avtor – sproti – obelodani svoj položaj. Na nekaterih točkah se prišteje med srborite družboslovce, ki zahtevajo (zahtevamo?), da bi morala biti pravica do gibanja/migracij absolutna; in ki z nezastrtimi nazori naznanjajo (naznanjamo?), da so »ilegalne migracije« v najboljšem primeru politični/družbeni, v najslabšem pa nacionalistični konstrukt. Po drugi strani pa se avtor, kot se hitro prišteje med srboriteže, od njih tudi odšteje – ali pa se jih kar odkriža. Tako se na primer sprašuje, »kaj bi [...] pravzaprav rešili«, če bi namesto termina ilegalne migracije uporabili izraze, kot so »neregularne, nedovoljene, neevidentirane in še kakšne« migracije. Avtorju se dozdeva, da bi s tem zgolj vnesli dodatno zmedo v – že tako razburkano – področje. Neevidentirani migranti so včasih tisti, ki jih niso popisali, včasih pa so migranti brez dokumentov. Nedovoljeni migranti so ilegalni migranti za ljubitelje slovenskega jezika. In tako naprej. Avtor se seveda ne moti; spregleduje pa, da je s pojmom »ilegalnih migracij« in »ilegalnih migrantov« zagat prav toliko, če ne še več. Nekdo je namreč lahko ilegalni migrant in trenutek pozneje to etiketo vehementno odvrže; ko po ilegalnem prečkanju meje zaprosi za mednarodno zaščito. Mejo med njegovo ilegalnostjo (status ilegalnega migranta) in legalnostjo (status prosilca za azil) označuje zgolj kratka, v pravem trenutku izrečena poved: »Potrebujem azil!« Če ta zamrmrani stavek zasliši pristojno uho, prejšnjo ilegalnost nemudoma odplakne dobrodušni paket pravic. Če ta stavek pristojno uho presliši, se človek z računom za nedovoljen prestop meje ponovno znajde na Hrvaškem (ali kjerkoli drugje, od-koder se je pač namenil na svoj migracijski podvig). Legalnost in ilegalnost (migracije in migranta samega) se tako pri ljudeh »na poti« včasih menjavata hitreje, kot si povprečni človečnjak zamenja nogavice. Etiketa (status, nalepka, družboslovni predalček – koncept) je seveda uporabna le toliko, kolikor je solidna in trajna. Ilegalnost je v tem smislu uporabna predvsem za izvajanje (državnih) politik, manj pa za razumevanje migracij samih.

Podobno se avtor opredeli do splošnega »družbenega vretja«, ki ga v glavah in srcih ljudi povzročajo migracije. Bralcu mimogrede zaupa, da se mu zdi pomembno predvsem to, »da se o migracijah razpravlja« – in to čim manj razvneto, miroljubno in z merico potrpežljivosti. Zazdi se mu, da ni nujno »fašist in ksenofob«, kdor se ne strinja s priseljevanjem v svojo državo. In še manj nujno, da je »tepec in domišljavi neodgovornež«, kdor misli, da je dolžnost njegove države, da sprejme ljudi z željo po boljšem življenju, ki so zanj pripravljeni garati. Ne opredeli pa, kako drugače – kot za ksenofoba – bi oklical človeka, ki brezpogojno nasprotuje, da bi tuje noge stopale po njegovi domovini. Prav tako se ne opredeli, kako sprejemajoči bi lahko bili do migrantov, ki niso »pripravljeni garati«, ampak so recimo bolni, invalidni, utrujeni ali pa lenuhi in ljubitelji brezdolja.

Na drugi točki besedila (glej Prislilne migracije) pa avtor glasno in jasno pove, da pojmi, kategorije in etikete več povedo o ljudeh, ki jih uporabljajo, kot pa o ljudeh, »na katere se nanašajo«. V tem je verjetno srž – tako lepote kot pomanjkljivosti – knjige. Migracije so vse to, kar avtor pravi. O njih pa se opredeljuje(mo) predvsem tisti, ki smo dovolj statični ali/in pa dovolj blizu družbene moči. Oziroma se opredelju-

jemo dovolj glasno in dovolj dolgo, da naši konstrukti (ali pa kar diskurzi) prevladajo. Statičnost obenem pomeni institucionalno umeščenost, družbena moč pomeni slišnost. Tako lahko o migracijah mnogo bolje pripoveduje nekdo, kogar priimka se drži pravo znanstveno okrasje, kot nekdo, ki je »profesionalni migrant« (na primer rojen med nedokončano migracijo). To se kar jasno pokaže v intervjujih in odstavkih, ki jih avtor izbira, da oriše svoja gesla – vsakršna migrantska »izpoved« je dvojno uokvirjena; z avtorjem, ki je pripoved prvotno zbral in z avtorjem Abcčednika, ki jo je uporabil za ponazoritev gesla.

Kaj je migrant, je odvisno predvsem od konteksta – ne le od konteksta družbe »gostiteljice«, ki razpozna njegovo (ne)kulturo, odreja zaželeno mero integracije/asimilacije, ga vrednoti glede na njegovo »uporabnost«. Odvisno je tudi od diskurzivnega konteksta, ki določa, kaj tale »migrant« sploh je – begunec, delavec, *expat*, diplomat, turist, študent, začasen, stalen, naš, tuj ... Pred tednom dni sem v Bihaću intervjuvala Palestinca. Med intervjujem mi je rekel: »V Siriji sem bil rojen kot begunec, tukaj sem pa samo brezdomec.« Njegove besede bodo v nadaljnjem znanstvenem delu sigurno zasukane; navsezadnje se izkaže, da so migracije še najtesneje povezane z (globaliziranimi?) družbenimi položaji – vsak se lahko izreka o svojem položaju, le da imajo nekateri moč/možnost/resurse, da njihova perspektiva postane realnost. Abcčednik je vsekakor priporočljivo branje: 1) postavi solidne koordinate, da se človek znajde v zgodovini in pojmovni gošči migracij, in 2) besedilo je obenem inteligentno, informativno, zgoščeno in duhovito, kar je (neugodno) redka kombinacija.

Lucija Klun